

Загальна інформація про Проект USAID АгроІнвест

USAID АгроІнвест - це проект технічної допомоги, що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID).

Метою проекту є сприяння відновленню економічного піднесення в сільськогосподарському секторі України на основі розвитку конкурентоспроможного агробізнесу різних організаційно-правових форм та масштабів. Проект ставить за мету сприяти зміцненню експортного потенціалу України як учасниці глобальної ініціативи з забезпечення продовольчої безпеки. Проект також покликаний допомогти українським селянам краще розуміти та захищати свої права на землю і продумано розпоряджатися своєю власністю для зміцнення добробуту своїх сімей та України в цілому.

Проект USAID АгроІнвест працює в трьох напрямках:

1. Підтримка стабільного законодавчого середовища, що сприятиме розвитку ринкової економіки

Проект USAID АгроІнвест бере участь у розробці стратегії ринкових реформ, що відповідає вимогам СОТ, і працює над реалізацією цієї стратегії спільно з урядом України і громадськими організаціями. Проект підтримує розвиток галузевих асоціацій, які сприятимуть реалізації ключових реформ, з тим щоб вони могли ефективно впливати на політику, а також здійснює програми підвищення правової обізнаності, щоб допомогти громадянам краще розуміти і захищати свої права на землю.

2. Стимулювання доступу аграріїв до фінансування

Проект USAID АгроІнвест допомагає малим і середнім виробникам (МСВ) отримати доступ до фінансових послуг. Він працює з фінансовими установами, постачальниками матеріально-технічних ресурсів, техніки та обладнання, переробниками, трейдерами та іншими учасниками ланцюжка доданої вартості, підтримуючи розширення лінійки доступніших фінансових продуктів, що враховують потреби сільгосптоваровиробників.

3. Сприяння розвитку ринкової інфраструктури для МСВ

Проект USAID АгроІнвест сприяє зміцненню організацій виробників і кооперативів, а також створює й розвиває ефективні маркетингові канали для МСВ. Проект надає допомогу підприємствам і некомерційним організаціям з метою розвитку оптових та/або регіональних ринків, а також розбудови ринку послуг й інфраструктури, включаючи створення потужностей для зберігання продукції в охолодженому стані, сортування й пакування.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проект АгроІнвест

Вісник Проекту USAID АгроІнвест

Лютий 2014 року

Новини Проекту 2

Візний моніторинг юридичної роботи та кредитно-фінансової діяльності кредитної спілки «Харківська каса взаємодопомоги», Харківська область	2
Засідання робочої групи з визначення механізмів регуляторної політики на ринку молока, Київ	2
Зустріч із питань удосконалення системи контролю якості сільгосппродукції, Київ	2
Тренінгова кампанія «Підвищення кваліфікації партнерів АгроІнвесту щодо включення ґендерних аспектів до процесів розвитку села», Київ	3
Завершився перший етап будівництва оптового ринку сільськогосподарської продукції «Шелен», Рівне	3
Тестовий вебінар із земельних питань для землевпорядників сільських та селищних рад Дніпропетровської області, Дніпропетровськ	4
Засідання робочої групи із розвитку і дерегуляції галузі свинарства, Київ	4
Розробка Робочого проекту плодосховища, Херсонська область	4
Круглий стіл «Сертифікація сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників: нові підходи, теорія і практика», Київ	5
Тренінг «Елементи технології виробництва огірків і томатів у плівкових теплицях. Перспективні гібриди огірків і томатів», Херсонська область	6
З'їзд Асоціації фермерів і приватних землевласників, Київ	6
Розширене засідання правління Всеукраїнської асоціації сільських і селищних рад, Київ	7
Семінар з питань земельного законодавства та набуття і реєстрації прав на землю, Миколаївська область	7
Тренінг «Основи ефективної комунікації з позичальниками-сільгоспвиробниками», Львів	8
Семінар «Реалізація права на землю в сільській місцевості», Чернівецька область	9
Засідання Науково-методичної комісії Мінагрополітики з розвитку сільських територій та дорадництва, Луганськ	9
Тренінг «Агротехнологічні знання для фінансових спеціалістів: основи технологій і маркетингу та структура собівартості виробництва польових культур», Запоріжжя	10
Тренінг «Гібриди огірків для весняного обороту в плівкових теплицях. Агротехніка посіву та вирощуванні розсади», Херсонська область	10
Презентація проекту реконструкції плодосховища сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу «Берислав Агро», Херсонська область	11
Конференція «Ринок нових можливостей реалізації сільськогосподарської продукції. Інфраструктурний розвиток агропромислового комплексу», Херсон	11
Зустріч фахівців галузі органічного руху України, Київ	12
Радіопрограми в рамках інформаційної компанії «Моя земля — моє право»	12
Тренінг «Практичні поради щодо отримання кредитів та фінансової безпеки для малих та середніх сільгоспвиробників», Черкаська область	13
Внутрішня ревізія кредитної спілки «Благодійниця», Луганська область	13
Підписання договору про співпрацю в рамках Програми правової допомоги та захисту прав на землю для сільського населення, Дніпропетровськ	14
Вебінар для землевпорядників сільських та селищних рад, Дніпропетровська область	14

Наступні події 15

АгроІнвест у ЗМІ 25

Візитний моніторинг юридичної роботи та кредитно-фінансової діяльності кредитної спілки «Харківська каса взаємодопомоги», Харківська область

4-5 лютого 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест «АВС-Центр» провів візитний моніторинг юридичної роботи та кредитно-фінансової діяльності учасника Ро-

бочої групи ВАКС/ПЗВ з агрокредитування, створеної за підтримки Проекту USAID АгроІнвест – кредитної спілки «Харківська каса взаємодопомоги» (м. Харків).

У ході візиту були надані рекомендації щодо вдосконалення діяльності кредитної спілки з кредитування малих та середніх сільгоспвиробників, зокрема, стосовно проце-

Засідання робочої групи з визначення механізмів регуляторної політики на ринку молока, Київ

6 лютого 2014 р. Проект USAID АгроІнвест узяв участь у засіданні робочої групи з визначення механізмів регуляторної політики на ринку молока при Міністерстві аграрної політики та продовольства України.

На засіданні розглядалися питання недобросовісної практики, що застосовувалася деякими з пе-

реробних підприємств молочної галузі в грудні 2013 року – січні 2014 року.

Члени робочої групи обговорили шляхи запобігання ціновим коливанням на ринку і забезпечення того, щоб усі учасники молочного маркетингового ланцюжка – виробники молока, молокопереробні підприємства,

роздрібні торговці та споживачі – не вдавалися до недобросовісних способів конкуренції.

У засіданні робочої групи взяли також участь представники партнерських галузевих асоціацій Проекту USAID АгроІнвест – Української аграрної конфедерації та Аграрного союзу України.

Зустріч із питань удосконалення системи контролю якості сільгосппродукції, Київ

6 лютого 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест – Аграрний союз України – узяв участь у засіданні представників галузевих асоціацій та інших учасників ринку у Державній інспекції сільськогосподарства України. Обговорювалися питання вдосконалення системи контролю якості продукції зерно-

культур, зокрема за рахунок скасування обов'язкової сертифікації продукції.

Крім того, у ході засідання Аграрний союз запропонував вивчити питання можливого скасування обов'язкового технічного огляду сільгосптехніки. За результатами зустрічі учасники засідання домовилися створити при Держсільгоспінспекції робочу групу для обговорення та вирішення проблемних питань державного контролю за сільськогосподарською діяльністю.

Тренінгова кампанія «Підвищення кваліфікації партнерів АгроІнвесту щодо включення ґендерних аспектів до процесів розвитку села», Київ

У лютому 2014 року тривала тренінгова кампанія на тему: «Підвищення кваліфікації партнерів АгроІнвесту щодо включення ґендерних аспектів до процесів розвитку села». Тренінги проводилися Проектом USAID АгроІнвест спільно з Українським жіночим фондом.

Загалом у лютому було проведено чотири такі тренінги: у Києві, Луганську, Шепетівці (Хмельницька область) та Чернівцях.

У тренінгах взяли участь громадські організації відповідних областей, представники та представниці сільських громад.

Тренінги були спрямовані на підвищення ґендерної чутливості та обізнаності щодо шляхів інтегруван-

ня ґендерних підходів до процесів розвитку села, адже ґендерна рівність є важливим елементом сучасної політики розвитку села, вагомою складовою євроінтеграційних процесів.

Тренінги склалися з теоретичної та практичної частин.

У першій частині учасники та учасниці тренінгів докладно ознайомилися зі змістом понять «ґендер» та «стать», розглянули, яким чином рівноправне залучення жінок і чоловіків впливає на соціально-економічний розвиток села, дізналися про законодавче врегулювання ґендерних питань в Україні тощо.

У практичній частині були проаналізовані проблеми сільських громад учасниць та учасників тренін-

гу, враховуючи інтереси та потреби жінок та чоловіків у громаді, після чого вони пропонували практичні кроки для ґендерного інтегрування, які сприятимуть розвитку села/громади та допоможуть поліпшити їх економічний статус.

Завершився перший етап будівництва оптового ринку сільськогосподарської продукції «Шелен», Рівне

7 лютого 2013 року завершився перший (підготовчий) етап робіт

будівництва оптового ринку сільськогосподарської продукції «Шелен»

та розпочався монтаж конструкцій першого торговельного павільйону. Ринок "Шелен" споруджується за технічної підтримки Проекту USAID АгроІнвест.

Графіком будівництва ринку передбачено, що спорудження першого торговельного павільйону буде завершено в травні 2014 року і тоді ж будуть відкриті торгові місця для збуту продукції, яка виробляється дрібними сільгоспвиробниками.

Тестовий вебінар із земельних питань для землевпорядників сільських та селищних рад Дніпропетровської області, Дніпропетровськ

10 лютого 2014 року у Дніпро-

петровську було проведено тестовий вебінар у рамках підготовки циклу вебінарів для землевпорядників сільських та селищних рад Дніпропетровської області. Ця навчальна кампанія проводиться проектом «Створення мережі правової підтримки сільського населення в галузі земельних відносин» і впроваджується за підтримки Проекту USAID АгроІнвест громадською організацією «Громадська платформа: впровадження земельної реформи в Дніпропетровській області».

Під час тестового вебінару було відпрацьовано технологію підключення та участі землевпорядників, з обласною науковою бібліотекою досягнуто домовленості щодо використання технічної бази деяких сільських бібліотек для забезпечення участі у вебінарі землевпорядників, які не мають технічної можливості для участі в вебінарі з робочих місць. За результатами заходу прийнято рішення про необхідність підготовки де-

петровську було проведено тестовий вебінар у рамках підготовки циклу ве-

Засідання робочої групи із розвитку і дерегуляції галузі свинарства, Київ

11 лютого 2014 року представники Проекту USAID АгроІнвест узяли участь у черговому засіданні робочої групи із розвитку і дерегуляції галузі свинарства, що створена при Міністерстві аграрної політики і продовольства України (МАПП).

Партнер Проекту АгроІнвест – Асоціація свинарів України – є ініціатором створення групи та її активним учасником. У засіданні взяли участь представники агробізнесу та співробітники МАПП. Учасники зустрічі обговорили результати діяльно-

сті галузі свинарства в 2013 році. Також на засіданні піднімалися питання нової методології оцінки якості продукції та аналізувалися труднощі для виробників, пов'язані з дотриманням екологічного і ветеринарного законодавства.

Розробка Робочого проекту реконструкції плодосховища, Херсонська область

13 лютого 2014 року було завершено розробку Робочого проекту, стадія (П), реконструкції плодосховища сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу «Берислав Аг-

ро» (Херсонська область). Проект виконано за технічної підтримки Проекту USAID АгроІнвест у рамках відповідного субконтракту. Завершення розробки зазначеного проекту

дозволить отримати дозвільні документи та розпочати реконструкцію приміщення з метою підготовки його потужностей до сезону збору фруктів.

Круглий стіл «Сертифікація сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників: нові підходи, теорія і практика», Київ

13 лютого 2014 року працівники Проекту USAID АгроІнвест взяли участь у проведенні круглого столу «Сертифікація сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників: нові підходи, теорія і практика».

Організаторами круглого столу виступили Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України, Департамент науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Міністерства аграрної політики та продовольства України, Національний університет біоресурсів та природокористування України, Навчально-науковий інститут післядипломної освіти НУБіПУ, Кафедра аграрного консалтингу та сервісу НУБіПУ. Учасники круглого столу – учені економісти-аграрії, освітянці, спеціалісти до-

радники та експерти-дорадники і очільники громадських об'єднань агропродовольчої сфери – у своїх виступах наголошували, що зростаюча складність економічних умов ведення бізнесу породжує специфічні проблеми, при вирішенні яких дедалі частіше підприємці відчують необхідність участі дорадників та експертів-дорадників, що надають рекомендації, а високий професійний рівень дорадників та експертів-дорадників є запорукою успіху в бізнесі.

Сертифікація таких спеціалістів, що розпочалась в Україні з 2006 року, за програмами підготовки, затвердженими Мінагрополітики та продовольства України, потребує оновлення розроблених програм відповідно до потреб часу.

Накопичений практичний і теоретичний досвід із цих питань свідчить про необхідність включення в навчальний процес вивчення нових інформаційно-консультаційних технологій, що дозволять надавати необхідні консультації в будь-який час та в будь-якому місці.

Учасники круглого столу наголошували на потребі спрямувати тематику програми на сталий розвиток сільських територій, розвиток сімей, дітей та правового громадянського суспільства.

Від АгроІнвесту були представлені пропозиції про поліпшення системи

підготовки та сертифікації сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників.

За результатами круглого столу було вироблено рекомендації органам державного управління, Департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Тренінг «Елементи технології виробництва огірків і томатів у плівкових теплицях. Перспективні гібриди огірків і томатів», Херсонська область

14 лютого 2014 року в м. Гола Пристань Херсонської області за підтримки Проекту USAID АгроІнвест був проведений тренінг для фермерів-овочівників – членів кредитної

спілки «Єдність».

Основним спікером виступив Костянтин Шевчук, провідний спеціаліст з вирощування огірків і томатів компанії «Байер Україна». Під час презентації він поділився своїми знаннями і практичним досві-

дом щодо тих овочевих культур, на яких спеціалізуються учасники тренінгу, тобто томатів і огірків. Особливий інтерес учасників викликала та частина тренінгу, в якій Костянтин Шевчук розповідав про специфічні нюанси вирощування розсади, адже цей процес є одним з найважливіших у розкритті потенціалу овочевих рослин. Учасники дізналися багато нового і корисного для себе щодо режимів вентиляції, живлення та зрошення рослин в умовах плівкових теплиць. Також пан Шевчук охарактеризував найперспективніші гібриди цих овочів і особливості їх вирощування. Він підкреслив, що тільки чітке дотримання технології веде до високих

врожайів і, в кінцевому рахунку, успіху в овочевому бізнесі.

Олег Арсьонов, голова правління КС «Єдність», поінформував учасників про наявні кредитні програми для сільгоспвиробників. Також він закликав активніше кооперуватися при закупівлях ресурсів і збуті продукції: з кожним роком ринок стає все щільнішим, і тому тільки кооперація малих сільгоспвиробників може підвищити їх конкурентоспроможність.

За відгуками учасників, тренінг приніс багато нової та корисної для їхнього бізнесу інформації, яка дозволить їм підвищити його прибутковість.

З'їзд Асоціації фермерів і приватних землевласників, Київ

14 лютого 2014 року Асоціація фермерів і приватних землевласників України – партнер Проекту USAID АгроІнвест – провела свій 24-й з'їзд у Києві. У заході взяли участь більше 200 приватних фермерів, які представляють усі регіони України.

Дискусія в ході з'їзду була зосереджена на основних проблемах, що стояли перед приватними фермерами в 2013 році,

та шляхах подолання цих проблем у 2014 році.

Фермери ухвалили резолюцію, в якій вони закликали уряд збільшити підтримку розвитку особистого підсобного господарства, упорядкувати процедуру реєстрації договорів орен-

ди землі, спростити сплату податків фермерськими господарствами і надавати пріоритет розвитку приватних сімейних ферми у Програмі розвитку сільськогосподарського сектору до 2020 року, що розробляється.

Розширене засідання правління Всеукраїнської асоціації сільських і селищних рад, Київ

14 лютого 2014 року представники Проекту USAID АгроІнвест узяли участь у розширеному засіданні правління Всеукраїнської асоціації сільських і селищних рад (ВАССР).

У засіданні взяли участь керівники регіональних відділень Асоціації з усіх областей України, представники Міністерства аграрної політики і продовольства України, Державної інспекції сільського господарства України, Держземагенства, Держзембанку, інших відомств.

Протягом засідання обговорювалися проблемні питання діяльності сільських рад, зокрема розглядалися труднощі, що виникають при здійсненні радами платежів зі своїх рахунків, плануванні розвитку населених пунктів через відсутність генеральних планів забудови територій, проблеми наповнення бюджетів рад через низький рівень надходження коштів від використання земель.

Під час засідання були підписані Меморандуми

про співпрацю ВАССР із Державним земельним банком України, Профспілкою працівників агропромислового комплексу України та Всеукраїнським фізкультурно-спортивним товариством «Колос» АПК України.

Семінар з питань земельного законодавства та набуття і реєстрації прав на землю, Миколаївська область

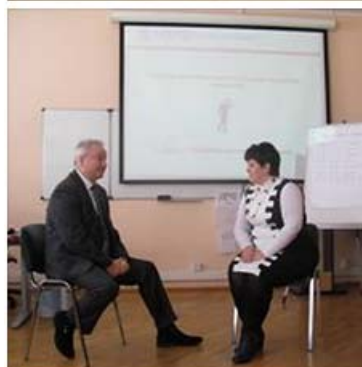
14 лютого 2014 року в м. Вознесенську Миколаївської області в рамках проекту «Земельні права: консультування, правозахист та яскрава просвіта на Півдні України», що здійснюється Херсонською обласною організацією Комітету виборців України у співпраці з Агентством економічного розвитку за сприяння Проекту USAID АгроІнвест, відбувся семінар з питань земельного законодавства та набуття і реєстрації прав на землю. Захід проводиться громадською організацією «Агентство економічного розвитку» спільно з управлінням юстиції Вознесенського району. Тема семінару: «Нові зміни в земельному законодавстві України». Підсумки 2013. Зміни 2014 року.

Набуття і реєстрація прав на земельні ділянки (землю), їх обтяжень у 2014 – Практика». У семінарі взяли участь сільські голови, фермери та пайовики-орендодавці – сільське населення Вознесенського району. Семінар був спрямований на підвищення кваліфікації сільських голів, фермерів та пайовиків-орендодавців – представників більшості сіл Вознесенського району в питаннях новел законодавства щодо набуття та реєстрації прав на землю. Цикл навчання проводили спеціалісти відділу управління юстиції Вознесенського району та представники громадської організації «Агентство економічного розвитку». Представникам сільської влади, селянам-пайовикам і ферме-

рам було надано розгорнуту інформацію про Проект АгроІнвест, сформульовано, чим саме корисний Центр вторинних юридичних послуг селянам, які володіють землею. Розповідалося про правову допомогу та інформаційно-просвітницьку роботу, спрямовану на захист прав власності на землю, підвищення рівня обізнаності селян, сприяння розумінню власниками паїв своїх прав, забезпечення їхнього захисту. Захід проводився в рамках серії одноденних семінарів для підвищення кваліфікації сільських голів та фермерів і пайовиків-орендодавців Вознесенського району щодо реєстрації прав на землю.

Тренінг «Основи ефективної комунікації з позичальниками-сільгоспвиробниками», Львів

17 лютого 2014 року Проєкт USAID АгроІнвест провів у місті Львові тренінг для кредитних спілок – членів ВАКС/ПЗВ на тему: «Основи ефективної комунікації з позичальниками-сільгоспвиробниками». У тренінгу взяли участь кредитні інспектори кредитних спілок, що працюють із сільгоспвиробниками, загалом 20 осіб. Метою тренінгу було підвищення якості обслуговування малих та середніх сільгоспвиробників, зокрема шляхом формування у персоналу, що безпосередньо їх обслуговує, навичок доступно пояснювати умови кредитування та співпраці з кредитною спілкою, засвоєння технологій ефективних продажів, телефонних переговорів, роботи зі «складними» клієнтами та боржниками.

Семінар «Реалізація права на землю в сільській місцевості», Чернівецька область

18 лютого 2014 року в смт Глибока Чернівецької області в рамках проекту «Врегулювання земельних відносин у сільській місцевості», що впроваджується регіональною громадською організацією «Перший аграрний кластер» за сприяння Проекту USAID АгроІнвест, було проведено семінар «Реалізація права на землю в сільській місцевості».

Мета заходу – поширити інформацію про цілі та завдання проекту «Врегулювання земельних відносин у сільській місцевості» та про результати річної роботи з його впровадження в регіоні.

У заході взяли участь начальник Управління агропромислового розвитку Глибоцької районної державної адміністрації Дорін Тарица, спеціалісти Управління, власники особистих селянських господарств, приватні підприємці, землевласники Глибоцького району.

Юрист РГО «Перший аграрний кластер» Дмитро Бабічук поінформував

присутніх про цілі та завдання проекту «Врегулювання земельних відносин у сільській місцевості» та про результати роботи з його впровадження в попередньому періоді, зокрема, про консультування населення та надану первинну й вторинну юридичну допомогу, що сприяла виходу з конфліктних ситуацій, які склалися в земельних відносинах на селі.

У форматі «питання-відповіді» було обговорено теми «Приватизація земельної ділянки» та

«Орендні відносини в сільській місцевості». Учасників семінару цікавила інформація про порядок створення фермерського господарства, порядок укладання договорів оренди земельної ділянки, передачі в оренду водного дзеркала та гідроспоруд, інші питання врегулювання земельних відносин, а також шляхи їх вирішення.

Після завершення семінару юристом проекту було проведено індивідуальне консультування учасників.

Засідання Науково-методичної комісії Мінагрополітики з розвитку сільських територій та дорадництва, Луганськ

19 лютого 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест – Національна асоціація дорадчих служб України – взяла участь у засіданні Науково-

методичної комісії Мінагрополітики з розвитку сільських територій та дорадництва. На засіданні, зокрема, обговорювалися питання

доступу малих та середніх сільгоспвиробників до кредитних ресурсів та програми фінансової просвіти сільського населення.

Тренінг «Агротехнологічні знання для фінансових спеціалістів: основи технологій і маркетингу та структура собівартості виробництва польових культур», Запоріжжя

20 лютого 2014 року Проект USAID АгроІнвест презентував черговий модуль тренінгу з агротехнологій для фінансових спеціалістів, розробленого Проектом для кредитних спеціалістів партнерського банку

«Метабанк» у Запорізькій області.

На заході були презентовані технології вирощування сої, сорго, коріандру та льону.

Учасники отримали дета-

льні посібники та довідкові матеріали з основних аспектів агротехнологій, які відбиваються на фінансових показниках сільгосптоваровиробників і впливають на ризики при фінансуванні.

Тренінг «Гібриди огірків для весняного обороту в плівкових теплицях. Агротехніка посіву та вирощуванні розсади», Херсонська область

20 лютого 2014 року в м. Херсон за підтримки Проекту USAID АгроІнвест був проведений тренінг для фермерів – виробників огірків, які є членами кредитної спілки «Громада».

Цей захід став першим із серії запланованих тренінгів у рамках спільного з КС «Громада» проекту з технологічного супроводу фермерів – членів спілки. Метою даного проекту є збіль-

шення обсягів кредитування виробників тепличних огірків як на фінансування виробничого циклу, так і на інвестиційні цілі. Тренером для даного проекту за рекомендацією компанії «Рійк Цваан Україна» і «Нунемс» обрана Валентина Костеннікова, висококваліфікований фахівець із тепличного виробництва.

На початку тренінгу у своєму виступі фахівець АгроІнвесту розповів

учасникам про цілі та форму реалізації проекту з консультативного супроводу. Далі виступила голова наглядової ради КС «Громада» Лариса Полозова з інформацією про кредитні програми спілки. Вона також закликала учасників ак-

тивніше вчитися і переймати передовий досвід для збільшення своєї прибутковості.

На тренінгу Валентина Костеннікова порекомендувала учасникам найкращі за прибутковістю гібриди огірків для весняного обороту і поділилася своїм практичним досвідом з агротехніки посіву та догляду за розсадою. На наступному тренінгу, який відбудеться в першій половині березня, планується навчити овочівників правильно висаджувати розсаду і доглядати за нею впродовж перших двох тижнів.

Практично всі учасники відзначили високий професійний рівень тренера і висловили бажання відвідати весь цикл консультативних тренінгів. Тепличники сподіваються з їх допомогою збільшити врожайність огірків з нинішніх 10-15 кг/кв.м до 20-25 кг/кв.м площі теплиці.

тиснув учасникам про цілі та форму реалізації проекту з консультативного супроводу. Далі виступила голова наглядової ради КС «Громада» Лариса Полозова з інформацією про кредитні програми спілки. Вона також закликала учасників ак-

Презентація проекту реконструкції плодосховища сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу «Берислав Агро», Херсонська область

20 лютого 2014 року відбулася публічна презентація проекту реконструкції плодосховища сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу «Берислав Агро» (Херсонська об-

ласть), який виконано за технічної підтримки Проєкту USAID АгроІнвест у рамках відповідного суб-контракту. У презентації взяли участь члени сільськогосподарського обслуговую-

чого кооперативу «Берислав Агро», представники органів влади та місцевого самоврядування Бериславського району Херсонської області.

Конференція «Ринок нових можливостей реалізації сільськогосподарської продукції. Інфраструктурний розвиток агропромислового комплексу», Херсон

21 лютого 2014 року Проєкт USAID АгроІнвест узяв участь у конференції «Ринок нових можливостей реалізації сільськогосподарської продукції. Інфраструктурний розвиток агропромислового комплексу» в рамках виставки «Південний агропромисловий ярмарок «Фермер-2014».

Під час конференції була проведена презентація результатів впровадження пілотних проєктів, які реалізуються за підтримки Проєкту USAID АгроІнвест у Херсонській та інших областях.

У рамках конференції були підписані Протоколи про співпрацю між Проєктом USAID АгроІнвест та сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом «Берислав Агро» і двома оптово-роздрібними ринками. Обласна державна адміністрація спільно з Проєктом АгроІнвест і в подальшому готова співпрацювати у створенні і розвитку ефек-

тивних маркетингових каналів постачання та збуту продукції для малих і середніх сільгосптоваровиробників.

Також для ефективного просування вирощеної на ланах Херсонщини плодово-овочевої продукції відбулося підписання протоколу про наміри з 5 оптовими ринками у Львівській, Донецькій, Київській областях і АР Крим та Департаментом агропромисло-

вого розвитку облдержадміністрації.

«Такі поступові заходи дадуть змогу максимально реалізувати потенціал сільського господарства області та запропонувати свої товари і послуги на ринках інших регіонів», - наголосила начальник управління розвитку сільських територій та аграрного бізнесу облдержадміністрації Маргарита Степанова.

Зустріч фахівців галузі органічного руху України, Київ

20 лютого 2014 року Партнер Проекту USAID AgroInvest - Федерація органічного руху України - взяла участь в зустрічі представників органічного сектору в Україні, що відбулась за ініціативи Держсільгоспінспекції України.

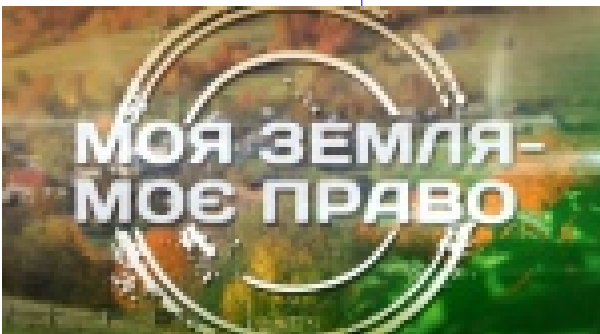
Під час зустрічі представники Федерації разом з іншими провідними компаніями органічного руху України взяли активну участь у обговоренні проєктів постанов Кабінету Міністрів України, що регулюють роботу в сфері органіки, розробле-

них Держсільгоспінспекцією для забезпечення реалізації Закону України від 3 вересня 2013 р. № 425-VI «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

За результатами обговорень було вирішено доопрацювати розроблені нормативно-правові акти з врахуванням думок фахівців у сфері органіки, а також для спільного узгодження цих документів та позицій щодо законодавчого врегулювання процесу виробництва та обігу сільськогосподарської органічної продукції та сировини, домовилися провести зустріч із залученням представниками інших органів виконавчої влади.

Радіопрограми в рамках інформаційної компанії “Моя земля — моє право”

У лютому 2014 року радіопрограма “Моя земля – моє право” почала виходити на радіостанції “Колос”, що на ка-

налі УР-1.
18 лютого 2014 року вийшов перший випуск про-

грами під назвою “[Сімейні фермерські господарства](#)”, а 24-го – другий випуск під назвою “[Спрощення у системі реєстрації прав на нерухоме майно](#)” Програма на радіостанції “Колос” виходить в ефір УР-1 двічі на місяць - кожного другого та четвертого вівторка – о 6:32.

У програмі - інформація для тих, хто хоче знати

свої земельні права: популярне роз’яснення норм діючого законодавства, корисні поради власникам земельних ділянок, коментарі фахівців з земельного права, консультації юристів, інтерв’ю урядовців та представників органів місцевого самоврядування.

Тренінг «Практичні поради щодо отримання кредитів та фінансової безпеки для малих та середніх сільгоспвиробників», Черкаська область

25 лютого 2014 року Проект USAID АгроІнвест провів тренінг «Практичні поради щодо отримання кредитів та фінансової безпеки для малих та середніх сільгоспвиробників» у селищі Маньківка Черкаської області спільно з кредитною спілкою «Кредит-союз». У тренінгу взяли участь 10 осіб – представників малих та середніх фермерських господарств, особисті селянські господарства та приватні підприємці, що спеціалізуються на агровиробництві. Учасників дуже зацікавила запропонована інформація щодо того, як отримати кредит, як вираховувати найвигідніші умови,

як правильно виконувати кредитний договір, а також можливість отримати кредит у партнерській кредитній спілці – на трактори та на поповнення оборотного капіталу.

«Три учасники заходу вже повідомили, що готують документи для отримання кредитів, - розка-

зує голова правління КС «Кредит-Союз» Володимир Казарінов. – Ми дуже вдячні проекту USAID АгроІнвест за співпрацю та можливість донести до сільгоспвиробників знання про доступ до кредитних ресурсів через кредитні спілки у той час, коли вони є для них найнеобхіднішими».

Внутрішня ревізія кредитної спілки «Благодійниця», Луганська область

25-26 лютого 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест – ТОВ «Інформаційно-консультаційний центр» – провів внутрішню ревізію

учасника Робочої групи з агрокредитування, створеної за підтримки Проекту USAID АгроІнвест, – кредитної спілки «Благодійниця».

Метою ревізії було вдосконалення діяльності кредитної спілки з кредитування малих та середніх сільгоспвиробників.

Підписання договору про співпрацю в рамках Програми правової допомоги та захисту прав на землю для сільського населення, Дніпропетровськ

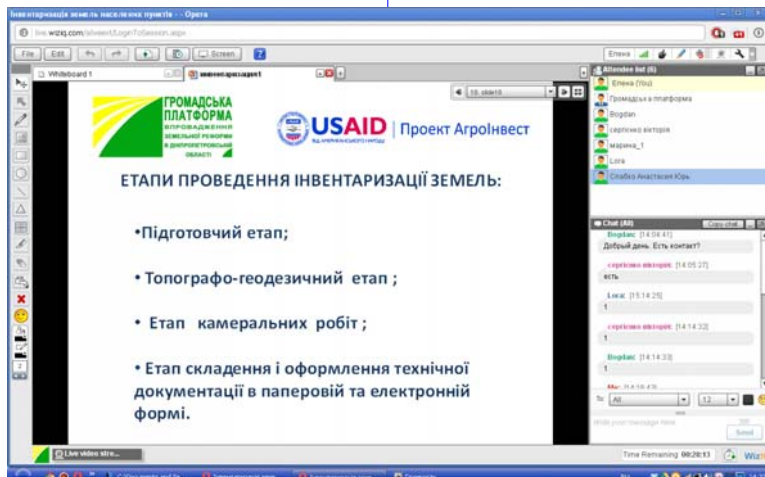

26 лютого 2014 року в м. Дніпропетровськ відбулось підписання договору про співробітництво між ГО «Громадська платформа впроваджен-

ня земельної реформи у Дніпропетровській області» та ВГО «Спілка сільських жінок України». Сторони домовились про спільну роботу в рамках проекту «Створення мережі правової підтримки сільського населення в галузі земельних відносин», що впроваджується ГО «Громадська платформа впровадження

земельної реформи у Дніпропетровській області» за підтримки Проекту USAID АгроІнвест. Відтепер Програми правової допомоги та захисту прав на землю для сільського населення, що впроваджується Проектом, буде здійснюватися також і у Полтавській області.

Вебінар для землевпорядників сільських та селищних рад, Дніпропетровська область

27 лютого 2014 року в м. Дніпропетровськ було проведено вебінар для землевпорядників сільських та селищних рад Дніпропетровської області на тему «Інвентаризація земель населених пунктів».

Вебінар був проведений з метою надання інформації про цілі, завдання та правову базу і технологію проведення інвентаризації землі в населених пунктах та роз'яснення практичних питань проведення інвентаризації.

У ході вебінару були висвітлені такі питання:

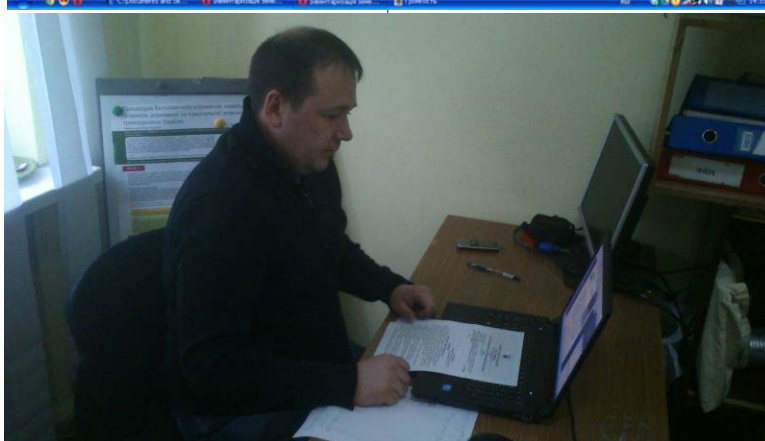
- Правові основи проведення інвентаризації земель;
- Завдання інвентаризації;
- Етапи проведення інвентаризації;

- Використання результатів інвентаризації земель населеного пункту для прийняття рішень відповідними органами місцевого самоврядування щодо ефективного використання земель, що знаходяться у комунальній власності.

Додатково на прохання учасників розглядалися питання про:

- джерела фінансування інвентаризації,
- організаційне забезпечення з боку місцевих рад та
- взаємодію з фірмами – ліцензіатами.

У вебінарі взяли участь 18 землевпорядників.

Наступні події

1 березня 2014 року

Семінар «Зміни в земельному законодавстві України», Каховка Херсонської області

1 березня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest – Херсонська обласна організація Комітету виборців України проводить семінар «Зміни в земельному законодавстві в Україні» в рамках проекту «Земельні права: консультування, правозахист та яскрава просвіта на півдні України».

Семінар проводиться в партнерстві з районним управлінням юстиції з метою ознайомити землевласників Каховського району з головними положеннями та новаціями земельного законодавства в Україні.

Під час семінару будуть розглянуті такі питання: як оформити права власності у 2014 році при приватизації ділянки із земель державної та комунальної власності; як це зробити на підставі цивільно-правового договору та на підставі свідоцтва про право на спадщину; які документи необхідні сьогодні для державної реєстрації права на землю, як саме проводиться реєстрація права оренди на землю, тощо.

Крім того, завданням заходу є надати базові практичні навички землевласникам щодо захисту своїх порушених прав: для цього адвокатом проекту буде проведено відповідну сесію щодо документування порушень, складання скарг та інших базових правових документів.

Місце проведення: м. Каховка Херсонської області

4 березня 2014 року

Координаційна зустріч з питань впровадження проекту створення оптового ринку сільськогосподарської продукції, Рівне

4 березня 2014 року Проект USAID AgroInvest візьме участь у координаційній зустрічі з керівництвом оптово-роздрібного ринку сільськогосподарської продукції «Шелен» в Рівненській області. Під час зустрічі планується обговорити графік та етапність проведення будівельно-монтажних робіт ринку, укладення попередніх угод щодо надання торгових місць основним виробникам Рівненської області.

Місце проведення: м. Рівне, оптовий ринок «Шелен».

5 березня 2014 року

Засідання Комітету підприємців агропромислового комплексу при Торгово-промисловій палаті України, Київ

5 березня 2014 року Проекту USAID AgroInvest візьме участь у засіданні Комітету підприємців агропромислового комплексу при Торгово-промисловій палаті України. На засіданні розглядатимуться пропозиції щодо першочергових заходів та шляхів щодо врегулювання актуальних проблем у сфері виробництва сільськогосподарської сировини та продовольства.

Місце проведення: м. Київ, вул. Велика Житомирська, 33.

6 березня 2014 року

Семінар «Загальні положення щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та земельні ділянки. Новели 2014 року», Київ

6 березня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest - асоціація «Земельна спілка України» - в рамках реалізації проекту «Створення та розбудова Ресурсного центру та веб-порталу з прав на землю» проводить семінар на тему: "Загальні положення щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та земельні ділянки. Новели 2014 року". У семінарі візьмуть участь надавачі первинних і вторинних юридичних послуг у сфері захисту прав на землю.

На семінарі будуть розглянуті такі питання:

Державна реєстрація речових прав – загальні принципи та визначення термінів;

Структура та повноваження органу державної реєстрації та його підрозділів;

Речові права на нерухоме майно та земельні ділянки які підлягають державній реєстрації,

Первинні та похідні способи набуття права власності – роз'яснення термінів та особливості реєстрації;

Особливості оформлення речового права оренди нерухомого майна та земельних ділянок, спільного володіння або користування;

Особливості державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та земельні ділянки державної власності;

Порядок оформлення речових прав на нерухоме майно та земельні ділянки та перелік документів які необхідні для отримання витягу. Вартість оформлення, термін розгляду документів для отримання витягу;

Обговорення проблемних питань щодо витребування додаткових документів державними реєстраторами та правомірність таких дій;

Оформлення витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно яке знаходиться в державній власності, дотримання вимог щодо його заповнення та процедура виправлення помилок.

Місце проведення: м. Київ.

10 березня 2014 року

Другий тренінг агротехнічної серії «Сучасне виробництво огірків у плівкових теплицях», Херсонська область

10 березня 2014 року Проект USAID АгроІнвест проводить другий тренінг агротехнічної серії «Сучасне виробництво огірків у плівкових теплицях».

Метою тренінгу є навчання овочівників навичкам агротехніки висадки розсади огірків та догляду за рослинами у першій фазі розвитку (фаза до 3 х листків). Очікується, що тренінг сприятиме підвищенню врожайності та якості продукції дрібних виробників, що позитивно вплине на зростання їх кредитоспроможності.

Тренінг проводиться у рамках спільної програми Проекту USAID АгроІнвест та кредитної спілки «Громада», метою якої є стимулювати довгостроковий розвиток малих і середніх сільгоспвиробників - членів спілки. Одним із напрямів цієї програми є фінансування з боку кредитної спілки, покликане допомогти її членам запровадити сучасні ефективні технології.

Місце проведення: Херсонська область.

11 березня 2014 року

Семінар «Зміни в земельному законодавстві України», Вознесенськ Миколаївської області

11 березня 2014 року партнер Проекту USAID

АгроІнвест – Херсонська обласна організація Комітету виборців України проводить семінар «Зміни в земельному законодавстві в Україні» в рамках проекту «Земельні права: консультування, правозахист та яскрава просвіта на півдні України».

Семінар проводиться в партнерстві з районним управлінням юстиції з метою ознайомити землевласників Вознесенського району з головними положеннями та новаціями земельного законодавства в Україні.

Під час семінару будуть розглянуті такі питання: як оформити права власності у 2014 році при приватизації ділянки із земель державної та комунальної власності; як це зробити на підставі цивільно-правового договору та на підставі свідоцтва про право на спадщину; які документи необхідні сьогодні для державної реєстрації права на землю, як саме проводиться реєстрація права оренди на землю, тощо.

Крім того, одним з завдань заходу є надати базові практичні навички землевласникам щодо захисту своїх порушених прав — для цього адвокатом проекту буде проведено відповідну сесію щодо документування порушень, складання скарг та інших базових правових документів.

Місце проведення: м. Вознесенськ, вул. Леніна, 1.

11 березня 2014 року

Радіопрограма «Моя земля - моє право»

11 березня 2014 року на радіо 1-му національному каналі, в програмі «Колос» вийде в ефір двадцять сьомий випуск радіопрограми «Моя земля - моє право», підготовлений у рамках однойменної інформаційної кампанії, що впроваджується Українським освітнім центром реформ за сприяння Проекту USAID АгроІнвест.

Тема випуску: «Сівозміна в законі і на полі: як гармонізувати права та обов'язки фермера»

12 березня 2014 року

IV Міжрегіональний АгроІнвест форум, Запоріжжя

12 березня 2014 року експерти Проекту USAID АгроІнвест візьмуть участь в роботі IV Міжрегіонального АгроІнвест форуму, який щорічно проходить в Запоріжжі, з інформацією про діяльність Проекту з розвитку ринкової інфраструктури та

післязбиральної доробки сільськогосподарської продукції.

Мета заходу – сприяння залученню фінансування об'єктів для зберігання та переробки зерна та плодоовочевої продукції, тваринницьких комплексів і загальногосподарських меліоративних систем.

Місце проведення: ВЦ «Козак-Палац», м. Запоріжжя.

14 березня 2014 року

Тренінг «Агротехнологічні знання для фінансових спеціалістів: основи технологій і маркетингу та структура собівартості виробництва польових культур», Київ

14 березня 2014 року Проект USAID AgroInvest презентує черговий модуль тренінгу «Агротехнологічні знання для фінансових спеціалістів: основи технологій і маркетингу та структура собівартості виробництва польових культур», розробленого Проектом для кредитних спеціалістів партнерського банку «Київська Русь» у Києві. На заході будуть представлені технології вирощування основних польових культур: пшениця (озима та яра), ячмінь (озимий та ярий), кукурудза, соняшник.

Учасники отримають детальні посібники та довідкові матеріали з основних аспектів агротехнологій, які відображаються на фінансових показниках сільгосптоваровиробників і впливають на ризики фінансування.

Місце проведення: м. Київ.

18 березня, 2014 року

Семінар «Особливості приватизації земельних ділянок сільськогосподарського призначення, для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд»,

Івано-Франківськ

18 березня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest - Регіональна громадська організація «Перший аграрний кластер» - в рамках реалізації проекту «Врегулювання земельних відносин у сільській місцевості» проводить семінар-навчання на тему: «Особливості приватизації земельних ділянок сільськогосподарського призначення, для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд».

На семінар запрошуються сільські голови Івано-Франківської області.

Мета заходу – надати учасникам семінару інформацію про зміни в законодавстві, що регулює питання

приватизації земельних ділянок та реєстрації прав на землю, та роз'яснити практичні питання захисту прав на землю для сільського населення.

У ході семінару будуть висвітлені такі питання:

- Формування земельної ділянки;
- Особливості реєстрації права власності на земельні ділянки;
- Особливості приватизації земельних ділянок за новим земельним законодавством;
- Вирішення земельних спорів (дискусія у формі питання-відповідь).

Місце проведення: м. Івано-Франківськ, зала засідань ОДА

19-20 березня 2014 року

«Тренінг для тренерів» з розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, Київ

19-20 березня Проекту USAID AgroInvest візьме участь в «тренінгу для тренерів» з розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з інформацією стосовно передумов діяльності сільськогосподарських кооперативів як неприбуткових організацій. Дводенний тренінг проводиться ДУ НМЦ "Агроосвіта" для тренерів Міжрегіональних навчально-практичних центрів розвитку сільських територій із всіх областей України.

Місце проведення: м. Київ, вул. Смілянська, 11.

19-20 березня 2014 року

Тренінг «Впровадження нових продуктів кредитування для малих та середніх сільгоспвиробників», Львів

19-20 березня 2014 року Проект USAID AgroInvest проводить тренінг «Впровадження нових продуктів кредитування для малих та середніх сільгоспвиробників» для спеціалістів кредитних спілок, що входять в Робочу групу з питань агрокредитування, створену при ВАКС/ПЗВ.

В ході тренінгу будуть розглядатися питання впровадження нових цільових кредитних продуктів на розвиток фермерського господарства, розвиток особистого селянського господарства, бджільництво, придбання обладнання для сушіння сільгосппродукції, вирощування полуниці у відкритому ґрунті, розвиток молочної ферми та придбання доїльних апаратів.

Місце проведення: м. Львів.

20-21 березня 2014 року

Навчальний візит до кредитної спілки «Анісія»: вивчення кращих практик кредитування малих та середніх сільгоспвиробників, Львів

20-21 березня 2014 року проект USAID АгроІнвест організує начальну поїздку до КС «Анісія» (м. Львів) з метою вивчення кращих практик організації кредитування фермерських господарств та особистих селянських господарств.

Навчання розраховане на представників кредитних спілок, що входять до Робочої групи з агрокредитування, створеної при ВАКС/ПЗВ, та стане логічним продовженням тренінгу з впровадження нових кредитних продуктів.

Місце проведення: м. Львів.

21 березня 2014 року

Семінар «Зміни в земельному законодавстві України», Татарбунарський район Одеської області

21 березня 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест – Херсонська обласна організація Комітету виборців України проводить семінар «Зміни в земельному законодавстві в Україні» в рамках проекту «Земельні права: консультування, правозахист та яскрава просвіта на півдні України».

Семінар проводиться в партнерстві з районним управлінням юстиції з метою ознайомити землевласників Татарбунарського району з головними положеннями та новаціями земельного законодавства в Україні.

Під час семінару будуть розглянуті такі питання: як оформити права власності у 2014 році при приватизації ділянки із земель державної та комунальної власності; як це зробити на підставі цивільно-правового договору та на підставі свідоцтва про право на спадщину; які документи необхідні сьогодні для державної реєстрації права на землю, як саме проводиться реєстрація права оренди на землю, тощо.

Крім того, одним з завдань заходу є надати базові практичні навички землевласникам щодо захисту своїх порушених прав: для цього адвокатом проекту буде проведено відповідну сесію щодо документування порушень, складання скарг та інших базових правових документів.

Місце проведення: с. Лиман Татарбунарського району Одеської області.

21 березня 2014 року

Тренінг «Вирішення проблемних питань землекористування фермерських господарств», Київ

21 березня 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест - асоціація «Земельна спілка України» - в рамках реалізації проекту «Створення та розбудова Ресурсного центру та веб-порталу з прав на землю» проводить тренінг «Вирішення проблемних питань землекористування фермерських господарств».

Тренінг проводиться для спеціалістів дорадчих служб з різних регіонів України, надавачів первинної та вторинної правової допомоги, землевпорядників, представників органів державної влади та громадських організацій з метою надати учасникам інформацію про зміни в законодавстві, що регулює питання землекористування фермерських господарств, розглянути наступні проблемні питання та шляхи їх вирішення:

- використання земель на праві постійного користування;
- порядок розпаювання земель фермерського господарства;
- встановлення (відновлення) меж земельних ділянок, що залишаються після розпаювання
- складання проектів землеустрою щодо еколого-економічного обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь;
- способи судового захисту прав на користування землею.

Місце проведення: м. Київ.

25 березня 2014 року

Третій тренінг агротехнічної серії «Сучасне виробництво огірків у плівкових теплицях», Херсонська область

25 березня 2014 року Проект USAID АгроІнвест проводить третій тренінг агротехнічної серії «Сучасне виробництво огірків у плівкових теплицях».

Метою тренінгу є навчання овочівників та отримання навичок з агротехніки догляду за рослинами у другій фазі розвитку рослин (до 8-10 листків). Очікується, що тренінг сприятиме підвищенню врожайності та якості продукції дрібних виробників, що позитивно вплине на зростання їх кредитоспроможності.

Тренінг проводиться у рамках спільної програми Проекту USAID АгроІнвест та кредитної спілки «Громада», метою якої є стимулювати довгостроковий розвиток малих і середніх сільгоспвиробників - членів спілки. Одним із напрямів цієї програми є фінансування з боку кредитної спілки, покликане допомогти її членам запровадити

сучасні ефективні технології.

Місце проведення: Херсонська область.

25 березня 2014 року

Радіопрограма «Моя земля - моє право»

25 березня 2014 року на радіо 1-му національному каналі, в програмі «Колос» вийде в ефір двадцять восьмий випуск радіопрограми «Моя земля - моє право», підготовлений у рамках однойменної інформаційної кампанії, що впроваджується Українським освітнім центром реформ за сприяння Проекту USAID AgroInvest.

Тема випуску: «Договір оренди: як відстояти інтереси власника землі».

26 березня 2014 року

Тренінг «Створення та розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів», Київ

26 березня 2014 року Проект USAID AgroInvest проводить тренінг «Створення та розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів» для представників

сільських громад, малих і середніх фермерів, що займаються вирощуванням овочів і фруктів, виробництвом молока та м'яса з питань створення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Місце проведення: м. Київ.

27 березня 2014 року

Засідання Національного прес-клубу з аграрних та земельних питань, Київ

27 березня 2014 року Проект USAID AgroInvest організує засідання Національного прес-клубу з аграрних і земельних питань. Засідання відбудеться у форматі круглого столу на тему «Перший рік земельно-реєстраційної реформи. Що отримав селянин?». Запрошуються представники Державної реєстраційної служби України, Міністерства аграрної політики та продовольства, Державного земельного агентства та галузевих асоціацій.

Початок роботи: о 10.00 год.

Місце проведення: інформаційне агентство «Укрінформ» (м. Київ, вул. Богдана Хмельницького, 8/16, другий поверх).

Інформаційні матеріали

Як допомогти українським фермерам розрубати гордіїв вузол проблем та забезпечити продовольчу безпеку країни?

Нещодавно відбувся 24-й з'їзд Асоціації фермерів та приватних землевласників (АФЗУ). Його учасники в чергове гаряче обговорювали складну ситуацію, що склалася в країні та негативно позначається на їх бізнесі.

Це неправда, що все тече та все змінюється. На практиці бувають і застої. Наочний приклад цього – фермерський рух. Насправді впродовж кількох останніх років кількісно він нікуди не рухається.

Весь цей час кількість фермерських господарств залишається майже незмінною. Вона тримається на позначці 40 тис.

Це не означає, що кількість фермерських господарств зовсім не міняється. Щороку до роботи стають все нові. Та проблема полягає в тому, що така ж кількість фермерських господарств щороку перетворюється на банкрутів і тому залишають аграрний ринок.

На підтвердження цих слів президент АФЗУ Микола Миркевич навів наступні дані – за останні чотири роки 2 тис. фермерських господарств змушені були згорнути свою діяльність. Разом з їх господарями роботу втратили наймані та сезонні робітники. Таким чином, ситуація з безробіттям у сільській місцевості, яка в цей час і без того залишалася напруженою, ще більше погіршилася.

Було б наївно вважати, що позиції членів АФЗУ залишаються слабкими. Насправді, за офіційними даними, фермерські господарства обробляють 14% усіх сільгоспугідь. А це не так уже й мало, особливо, якщо врахувати, що всього в нашій країні щороку агрокультури вирощують на площі понад 40 млн. гектарів.

АФЗУ також відстоює інтереси понад 4 млн. одноосібних селянських господарств. По суті, за цією цифрою стоїть ще більша кількість наших співгромадян.

Розрахунок тут простий – в країні третина населення мешкає в селах. А це – майже 15 млн. чоловік і майже всі вони обробляють землю і виробляють інколи досить відчутні обсяги продукції, особливо, трудомісткої. За даними, озвученими під час фермерського з'їзду, особистий селянський сектор виробляє понад 90% картоплі, 85% молока, 75% яловичини, більшу

частину свинини, овочів та фруктів.

На вирощуванні продуктів харчування, які входять до так званого борщового набору, спеціалізуються й фермери. Щоправда, на відміну від своїх колег-одноосібників, вони роблять ставку ще й на зернові та технічні культури, садівництво та виноградарство.

Здавалося б, за середніми та дрібними сільгоспвиробниками в усьому має залишатися якщо не перше слово, то, принаймні, й не останнє. Та проблема в тім (і на цьому делегати з'їзду акцентували особливу увагу присутніх, в тому числі й представників Міністерства аграрної політики та продовольства України), що держава їх не чує.

Це можна було б взяти під сумнів, якби не численні факти. На один із них у своєму виступі послався віцепрезидент АФЗУ Іван Якуб. Він повідомив, що рівень державної підтримки, яку надають фермерським господарствам, останнім часом щороку падав. Дійшло до того, що торік він поступився відповідному показникові десятилітньої давнини.

Зовсім інакше держава поводить у питаннях, які стосуються грошових відносин із нею. Щойно справа доходить до цього, вона одразу згадує про фермерські та особисті селянські господарства. В країні діє величезна кількість контролюючих та інспектуючих органів і всіх їх треба забезпечити роботою.

Як таке працевлаштування позначається на справах дрібних і середніх сільгоспвиробників, далі розповів Іван Якуб. З його слів, торік фермерам Київщини для того, щоб перегнати негабаритну техніку на відстань 200 кілометрів, довелося сплатити службам, які забезпечують це транспортування, 800 гривень.

Для когось ця сума видається несуттєвою, та справа в тім, що вітчизняні фермери, а тим паче, одноосібники переважно на «мерседесах» та інших представницьких іномарках не їздять.

До того ж на їх гроші постійно зазіхають численні хабарники. Виступаючи неодноразово нагадували, що без хабарів за вирішення тих чи інших питань можна навіть не братися. Особливо, якщо вони стосуються землі та орендних відносин.

За словами делегата з Полтавщини Віктора Галича, виходить, що лише 20% усіх фермерських відрахувань йде до бюджетів різних рівнів, а решта 80% осідають у кишенях хабарників.

Чимало критики припало й на Державну реєстраційну службу України. Її звинувачували в тому, що в багатьох регіонах реєстрація прав на земельні ділянки, розташовану на них нерухомість та договорів оренди відбувається вкрай повільно. Це завдає чимало клопоту власникам земельних паїв та орендарам.

Зокрема, фермери не можуть використати у сільгоспвиробництві орендовані ними гектари доти, доки відповідний договір не буде зареєстрований представниками Державної реєстраційної служби України. Інакше вони увійдуть у протиріччя з чинним земельним та податковим законодавством.

Перший заступник голови Державної реєстраційної служби України Інна Завальна визнала правоту багатьох докорів, та при цьому послалася на те, що їх структура створилася недавно і тому їй доводиться стикатися з багатьма проблемами.

Одна з таких проблем стосується гострої нестачі кадрів у реєстраційних офісах. Запит на їх послуги перевищив усі сподівання. Тому й виникли довгі черги з числа землевласників та землекористувачів.

Інна Завальна повідомила, що багато питань, в тому числі, й кадрових, вирішується. Зокрема, штат Державної реєстраційної служби України поповнився 1200 співробітниками, спрощуються реєстраційні процедури. Все це повинно прискорити процес реєстрації земельної та неземельної нерухомості, договорів оренди.

Як очікувані зміни позначаються на аграрній економіці – покаже час, а наразі доводиться констатувати, що не стільки держава допомагає аграріям, скільки аграрії допомагають державі. За наявною у президента Української аграрної конфедерації Леоніда Козаченка інформацією, за останні 5 років із села було вимито суму, що перевищує 30 млрд. гривень. Це набагато більше, ніж АПК потребує для розвитку.

Гроші пішли з села через різні причини. Одна з них – невинуватана дешевизна сільгосппродукції. За

словами заступника керівника Проекту USAID «АгроІнвест» Олександра Каліберди, це пов'язано з тим, що держава нав'язує АПК непритаманну йому функцію соціального захисту населення через штучне стримування цін на продукти харчування. Безумовно, благородно думати про малозабезпечених співгромадян, але чому це слід робити за рахунок сільгоспвиробників? Цим повинні займатися органи соціального забезпечення, а не Міністерство аграрної політики та продовольства, адже таке регулювання цін вступає в протиріччя з принципами ринкової економіки та негативно позначається на розвитку бізнесу тих же фермерів.

Ще одна причина вимивання грошей з аграрної економіки – невинуватана дорожняча промислової продукції. Приміром, останнім часом подорожчали мінеральні добрива. Подібне з ними та з паливно-мастильними матеріалами відбувається щороку перед весняними польовими роботами. Проблема посилюється відсутністю у фермерів обігових коштів.

Учасники з'їзду відзначали, що на рекордному торішньому врожаї, що перевищив 60 млн. тонн зернових, вони майже нічого не заробили.

Експерти пояснюють це низькими закупівельними цінами на хліб, які встановилися як в Україні, так і за її межами, та з ними не погоджується Леонід Козаченко. Посилаючись на американські джерела, він сказав, що фермери США завершили 2013 рік з найбільшим за останні 50 років прибутком. І це при тому, що торгують своїм зерном на тих же світових ринках, що й ми.

Чому так відбувається? Це не єдине запитання, що пролунало на з'їзді. Сподіватимемося, що новий уряд повернеться обличчям до фермерів. Від цього виграє не лише багатомільйонна армія дрібних та середніх сільгоспвиробників, але й кожен українець.

Максим НАЗАРЕНКО,

Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань

20 лютого 2014 року

Генеральна оренда та створення об'єднань землевласників - шляхи вдосконалення орендних відносин

Щоразу напередодні весняних польових робіт суспільний інтерес до земельної теми зростає. Бо саме цієї пори загострюється питання, чи на законних підставах сільгоспвиробники обробляють орендовані ними гектари та чи сталі перспективи орендного землекористування. Отож, про умови оренди, її сильні та слабкі сторони говоримо з фахівцем з аграрної політики Проекту USAID «Агроінвест» Олександром МУЛЯРОМ.

- Майже на всіх останніх великих аграрних зібраннях їх учасники не оминають тему оренди землі. На нещодавньому з'їзді Асоціації фермерів і приватних землевласників України знову чи не найгострішим питанням для обговорення була недосконала організація оренди сільськогосподарських угідь. При цьому оренда у земельних відносинах залишається домінуючою. В чому проблема?

- Проблема, яку обговорювали виробники, полягає у дорожнечі та складності процедури державної реєстрації прав оренди земельних ділянок. Минулого року відбулися значні затримки із реєстрацією, що призвело фактично до незаконного землекористування у великих обсягах не з вини виробників. Нагадаю, що орендар набуває законного права на використання орендованих угідь лише після державної реєстрації прав оренди. Разом з тим, нещодавно запроваджено певні кроки щодо спрощення державної реєстрації оренди та укладення і поновлення договорів оренди землі. Зокрема, дозволено реєстрацію права оренди земельних ділянок, відомості про які не занесені до Державного земельного кадастру та які не мають кадастрових номерів.

- Тобто, спрощення процедури реєстрації права оренди може повністю вирішити проблему орендних відносин?

- Цього недостатньо. Існують й інші проблеми, що стоять на заваді ефективному і організованому ринку оренди землі. Необхідно взяти до уваги наші умови: фрагментарність земельної власності внаслідок приватизації сільськогосподарських угідь в Україні та необхідність домовлятися орендарям окремо із кожним землевласником, а також здійснювати реєстрацію права на кожну окрему земельну ділянку.

Орендар змушений постійно мати справу з великою

кількістю людей щодо окремих земельних ділянок. Адже в ході розпакування земель колективних сільськогосподарських підприємств та подальшої їх приватизації утворилося приблизно 7 млн. землевласників із середньою площею землі 4,2 га у власності кожного. Сільськогосподарським виробникам доводиться дуже багато часу та зусиль витратити на роботу з людьми, щоб укласти чи переукласти договори оренди та в подальшому здійснити їх державну реєстрацію.

Із загальної кількості 4,77 млн. договорів оренди близько 15% щорічно проходять процедуру державної реєстрації. Через складнощі оформлення оренди широкого поширення набула практика купівлі корпоративних прав підприємств-орендарів з метою розширення землекористування замість прямого укладення нових договорів оренди із землевласниками. За різними оцінками, ціна купівлі права на оренду у такий спосіб складає від 1 тис. до 4 тис. грн. за 1 га без врахування інших виробничих потужностей.

Зрозуміло, що не в кожного виробника є такі кошти. Тому лише обмежене коло великих виробників, що мають легший доступ до зовнішнього фінансування своєї діяльності, спроможне розширюватися у такий спосіб, що ми спостерігаємо сьогодні. Таким чином, значні складнощі із укладенням договорів орендарями безпосередньо із землевласниками та широке застосування механізму купівлі корпоративних прав підприємств призвели до монопольних переваг великих сільськогосподарських підприємств на ринку оренди землі.

- А чи завжди такі виробники є ефективнішими за інших?

- Не завжди. Якщо більше за розміром господарство працює ефективніше, придбання меншого сільськогосподарського підприємства для отримання контро-

лю над додатковими землями сприяє зростанню продуктивності у сільськогосподарському секторі в цілому. Але такий механізм навряд чи можна вважати завжди прийнятним, оскільки, щоб отримати право на додаткове землекористування, компанія мусить придбавати, можливо, й інші активи та права на землі, які їй не потрібні.

Крім того, механізм придбання прав на землю через купівлю корпоративних прав підприємства-конкурента працює лише у разі придбання більшим підприємством меншого, але не навпаки. Якщо ж більш ефективним є дрібніше підприємство і воно має потребу у розширенні землекористування, то воно позбавлене можливості задовольнити цю потребу, якщо відповідні поля контролюються більшим підприємством. Тобто, даний механізм характеризується упередженістю на користь великих компаній, незалежно від наявності чи відсутності в їхній роботі ефекту економії на масштабі. У цьому полягає серйозна структурна проблема сучасних орендних відносин – доступ до землі мають не ефективніші, а великі і багатші.

- Що необхідно зробити?

- Необхідно створити конкурентний доступ до організованих масивів (полів) сільськогосподарської землі. Одноразово слід і далі спрощувати оформлення оренди. Враховуючи згадані особливості набуття прав на землю, державі необхідно розробити принципово нові підходи до оформлення оренди землі, які здешевили і спростили б процес набуття прав на використання землі та полегшили б конкурентний доступ до землекористування.

Заслугує на увагу пропозиція запровадження генеральної оренди чи генерального договору оренди. У нашому розумінні генеральна оренда – це оформлення орендних відносин за умови, коли суцільні масиви землі (поля) передаються одному орендареві на той самий строк. Слід уважно вивчити питання можливої реєстрації одного документу (генеральний договір/генеральна оренда) на той чи інший земельний масив із внесенням, наприклад, відповідних даних щодо оренди до окремого розділу Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Або ж необхідно значно спростити реєстрацію низки окремих договорів за умови генеральної оренди.

Слід зазначити, що існуюча в Україні система реєстрації права власності не дозволяє реєстрацію прав одночасно на декілька ділянок. Відповідно, для реалізації переваг Генерального договору оренди до чинної процедури реєстрації прав на нерухоме майно повинні бути внесені зміни. Вбачається необхідність прийняття

окремого закону із внесенням відповідних змін до декількох законодавчих актів України.

У результаті, повинні бути створені умови, за яких бажачі орендувати землю матимуть доступ до сформованих масивів землі приватної власності. При цьому умови використання землі будуть відомі, а оформлення оренди на неї не вимагатиме великих зусиль.

- Це ми обговорили шляхи вдосконалення організації оренди землі для сільськогосподарських виробників. Але ж завжди мусимо дбати про баланс інтересів орендарів та наших дрібних землевласників-орендодавців.

- Дисбаланс у відносинах між орендодавцями та орендарями зумовлений, передусім, розбіжністю їхніх інтересів та сфер контролю. Інтереси та сфера контролю землевласника обмежується межами його земельної ділянки (паю), в той час, як об'єктом інтересів сільгоспвиробника є економічно життєздатна виробнича одиниця – поле, яке складається з великої кількості паїв.

Оскільки, зазвичай, господарювати на одній окремій земельній ділянці (паю) економічно недоцільно, в одного окремого землевласника відсутній актив, який був би привабливим для здачі в оренду будь-якому сільськогосподарському підприємству, за винятком того, яке може взяти в оренду також й інші земельні паї, щоб сформувані економічно життєздатну одиницю – поле. Практично завжди таким підприємством є чинний орендар поля.

За винятком полів, які складаються з дуже малої кількості паїв, або тих рідкісних випадків, коли паї знаходяться в унікально важливих місцях, наприклад, якщо через пай проходить єдиний шлях доступу до джерела води, виключення з поля одного паю не зробить поле економічно непривабливим. Таким чином, загрозу власника одного паю не передати свій пай в оренду тому, хто вже орендує все поле, з метою одержати за його використання вищу орендну плату, не можна вважати серйозною. Загроза може набути серйозніших форм, якщо власник паю здійснюватиме діяльність, що може зашкодити іншим ділянкам поля, наприклад, посіє ріпак посеред поля, яке засіяне пшеницею. Проте лише лічені землевласники мають для цього бажання та необхідні ресурси. Тому в переважній більшості випадків у землевласників немає інших варіантів дій, крім передати свою землю в оренду чинному орендареві.

Оскільки землевласники неорганізовані, вони не можуть спільно запропонувати для передачі в оренду ціле поле, яке було б привабливим для більш ніж одного орендаря, і за яке могли б конкурувати декілька потенційних орендарів. Навіть якби землевласники були ор-

ганізовані, вони все одно не могли б спільно пропонувати поле в оренду, якщо строк дії всіх чинних договорів оренди не завершується одночасно. Відтак, мінімальним набором умов, обов'язкових для забезпечення паритету сторін, є такий:

1) власники всіх паїв на полі погоджують і укладають договори оренди спільними зусиллями;

2) строк дії договорів оренди всіх паїв на полі завершується в один і той же час.

У разі задоволення обох цих умов ринок оренди землі, надмірно не зарегульований урядом, міг би стати надійною основою для забезпечення ефективного і сталого використання земель сільськогосподарського призначення.

Для спільних зусиль землевласників мають бути створені їх добровільні об'єднання. Попередньо погоджені єдині умови договору оренди на окремі земельні масиви, консолідована позиція землевласників при веденні переговорів із орендарями сприятимуть значно кращому врахуванню інтересів дрібних землевласників, забезпеченню цілісності використання землі та зростанню вартості земельної власності людей.

Важливою вигодою від створення системи об'єднань

землевласників у їхніх відносинах з орендарями стане спрощення участі у ній тих землевласників, які проживають далеко від своїх ділянок (паїв). Для участі у прийнятті важливих рішень їм більше не знадобиться бути фізично присутніми за місцем знаходження ділянок (паїв). У результаті, значно зросте привабливість сільськогосподарських земель як інструменту довгострокових інвестицій для двох третин населення України, яке не проживає у сільській місцевості.

Отже, вдосконалення ринку оренди землі шляхом запровадження генеральної оренди та створення системи об'єднань землевласників, безперечно, матимуть позитивний вплив на спрощення і здешевлення оформлення оренди, забезпечать конкурентний доступ до землі та стануть запорукою кращого захисту прав та інтересів власників земельних ділянок.

Тарас ТЕРНІВСЬКИЙ,

Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань

27 лютого 2014 року

АгроІнвест у ЗМІ

 [Істотні умови договору міни земельних ділянок](#)

 [Як допомогти українським фермерам розрубати гордіїв вузол проблем та забезпечити продовольчу безпеку країни?](#)

 [АгроІнвест провів тренінг для сільгоспвиробників – членів кредитної спілки "Громада"](#)

 [АгроІнвест провів тренінг для сільгоспвиробників Черкаської області](#)

 [Захист земельних прав громадян став одним із пріоритетів роботи в Татарбунарському районі на Одещині](#)

 [Що потрібно знати про відчуження права оренди земельної ділянки](#)

 [Прикарпатським селянам надають безкоштовну юридичну допомогу із земельних питань](#)

 [Про порядок погодження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок](#)

 [Програма серії "Моя земля - моє право" від 25 лютого 2014 року присвячена змінам у системі реєстрації прав на нерухоме майно](#)

 [На шляху до повернення земельної ділянки: життєва історія](#)

 [Знадобилося півроку, щоб перетворити повітря на землю: історія вирішення питання "неіснуючих" земельних ділянок](#)

 [Отримали земельну ділянку в спадщину. Що далі?](#)

 [Тепер сусіди не заважатимуть: маленька історія успішного захисту земельних прав](#)

 [Захист земельних прав громадян став одним із пріоритетів роботи в Татарбунарському районі на Одещині](#)

 [До уваги землевласників Вознесенського району](#)

 [Програма "Моя земля, моє право" від 18 лютого 2014 р., присвячена статусу сімейних фермерських господарств](#)

 [Безоплатні юридичні консультації із земельних питань селянам півдня України](#)

- [Інформаційна довідка про стан виконання плану заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за 2013 рік](#)
- [У підсумку проведення агроконференції підписано протокол про співпрацю між проектом USAID AgroInvest та сільгосп підприємствами](#)
- [Нормативна грошова оцінка земель: навіщо вона потрібна](#)
- [Просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників](#)
- [Короткі висновки земельного правознавцю за 2012-2013 роки: бідність, безграмотність йдуть поруч](#)
- [Николай Гриценко Статус фермера підвищить благосостояние селян](#)
- [Молочні кооперативи стають більш конкурентоспроможними](#)
- [До кого потрібно звертатися за отриманням безоплатної вторинної правової допомоги?](#)
- [Що потрібно зробити, щоб отримати безоплатну вторинну правову допомогу?](#)
- [Населення Херсонщини повною мірою забезпечене основними продуктами харчування](#)
- [Завітайте на стенд Асоціації свинарів України на виставці Agro Animal Show](#)
- [В Одеськой області сохрanyaється большой запрос на заштиту земельных прав](#)
- [Безкоштовні правові послуги для жителів віддалених сіл](#)
[Безкоштовні правові послуги для жителів віддалених сіл](#)
- [Безкоштовна правова допомога з земельних питань](#)
- [ХОО КВУ та партнери продовжують захист земельних прав громадян на півдні України](#)
- [Круглий стіл «Сертифікація сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників: нові підходи, теорія і практика»](#)
- [Інформаційний бюлетень незалежної громадської Експертної ради з питань цінової ситуації на аграрному ринку станом 13 лютого 2014 р.](#)
- [Як отримати безкоштовну первинну правову допомогу?](#)

- [АгроІнвест провів тренінг "Агротехнологічні знання для фінансових спеціалістів"](#)
- [Захист земельних прав громадян на півдні України: особливості роботи в 2014 році](#)
- [Врегулювання земельних відносин в сільській місцевості](#)
- [Про порядок погодження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок](#)
- [Що потрібно знати про відчуження права оренди земельної ділянки](#)
- [Чи обов'язково договори мають бути посвідчені у приміщенні нотаріальних контор?](#)

Проект USAID АгроІнвест

Вул. Володимирська, 4,
м. Київ, 01001 Україна
Тел.: (+38044) 232-97-55
Факс: (+38044) 232-97-56

www.agroinvest.org.ua

Випуск цього Вісника став можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

Зміст випуску є винятковою відповідальністю авторів та необов'язково відображає точку зору USAID або уряду США.

Моя земля – моє право

У грудні 2012 р. Проект USAID АгроІнвест спільно з Українським освітнім центром реформ (УОЦР) розпочав інформаційно-просвітницьку кампанію з питань права власності на землю **"Моя земля – моє право"**.

Метою проведення інформаційно-просвітницької кампанії з питань права власності на землю є підвищення рівня обізнаності громадян – власників земельних ділянок про їхні земельні права, популяризація практики створення на місцях асоціацій дрібних землевласників, які сприятимуть захисту їх інтересів та посиленню позицій у переговорах з орендарями, просвіта громадян – дрібних землевласників – з метою формування в них спроможності приймати поінформовані рішення щодо купівлі-продажу земельних ділянок та викупу на виплат; сільськогосподарської землі, просвіта власників дрібних фермерських господарств з метою формування в них спроможності захистити свої господарства в умовах функціонуючого ринку землі (включно з просвітою з питань доступу до кредитів на придбання земельних ділянок та викупу на виплат; реструктуризації фермерських господарств тощо), роз'яснення цільовим аудиторіям змісту останніх законодавчих новацій, їх впливу на земельні права, ризики та можливості, що виникають у зв'язку з їх ухваленням, інформування всіх цільових категорій населення про наявних на місцях надавачів правової допомоги з надійною репутацією.

Зasadничим принципом проведення інформаційної кампанії є скоординоване як тематично, так і в часі поширення інформації в телевізійних і радіопрограмах, в радіо- і відеосюжетах, на засіданнях Національного прес-клубу з аграрних та земельних питань, через Інтернет, у друкованих інформаційних матеріалах, в ході проведення прес-турів. Така часова і тематична єдність дозволяє досягти ефекту масованого інформаційного впливу.

Радіо- і телевізійні програми транслюються на загальнонаціональних каналах. Обласними державними телерадіокомпаніями будуть запропоновані змонтовані програми для ретрансляції. Всі випуски радіопрограм, телепрограм, ток-шоу на радіо, відео- і радіосюжети можна прослухати або переглянути на веб-каналі [YouTube](https://www.youtube.com).

Тематично узгоджені з радіо- і телевізійним продуктом інформаційні матеріали (коментарі, інформаційні повідомлення, інтерв'ю, аналітичні та роз'яснювальні матеріали) розміщуються на сайтах УОЦР, Проекту АгроІнвест та адресно поширюються серед журналістів, які спеціалізуються на висвітленні земельної тематики, та редакцій центральних та місцевих ЗМІ, що ведуть рубрики з питань реформування земельних відносин. Поширювані у такий спосіб інформаційні матеріали пропонуються редакторам місцевих ЗМІ для безоплатного передруку та журналістам як фактаж в авторських публікаціях.

Проблеми, які виносяться для обговорення в ході проведення засідань Національного прес-клубу з аграрних і земельних питань та прес-турів, споріднені з підготовленими інформаційними матеріалами, радіо- і телевізійним продуктом. Інформаційні матеріали, анонси радіо- і телевізійних програм, засідань Національного прес-клубу з аграрних і земельних питань та останні новини про реалізацію програми "Моя земля – моє право" розміщуються на сайтах УОЦР і Проекту АгроІнвест.

[Сторінка Національного прес-клубу у Facebook](#)

У лютому 2014 року було підготовлено:

Інформаційні матеріали для ЗМІ:

- [Як допомогти українським фермерам розрубати гордіїв вузол проблем та забезпечити продовольчу безпеку країни?](#)
- [Генеральна оренда та створення об'єднань землевласників - шляхи вдосконалення орендних відносин](#)

Радіопрограми:

- [Сімейні фермерські господарства](#)
- [Спрощення у системі реєстрації прав на нерухоме майно](#)